

Het is een gemeenplaats om te zeggen dat de democratie een Griekse uitvinding is. Minder bekend is de stelling dat democratie begon met rebellie tegen schuld en schuldslavernij. Maar nu het Griekse volk eens te meer gevangen is in de greep van rijke schuldeisers doen we er goed aan ons dit te herinneren. De enige hoop voor democratie vandaag de dag, in Griekenland en elders, ligt in een massale opstand tegen moderne vormen van schuldslavernij, in een opstand die volkssoevereiniteit uitbreidt tot over het economische leven.

In de Antieke oudheid betekende in schuld vervallen dat je als lijfeigene moest werken voor de rijken. Duizenden jaren lang hadden de armen over het algemeen geen ander onderpand voor hun leningen dan hun lichaam en hun arbeidskracht. In het oude Griekenland betekende dit, in de woorden van Aristoteles, dat 'de armen....door de rijken tot slaaf gemaakt werden'.¹

Meer dan 2600 jaar geleden brak een reeks opstanden van de arme bevolking van Athene, de demos, de macht van aristocratie. Dit leidde tot een langdurig democratiseringsproces. Het gewone volk, uitgeperst door schuldeisers en de groei van schuldslavernij, maakte het bestuur van hun aristocratische samenleving onmogelijk. In 594 voor Christus deed de aristocratie een poging om stabiliteit te herstellen en deed zij grote concessies aan de demos; alle schulden werden geschrapt, de schuldslavernij afgeschaft. Voor het eerst verwierven arme mannen substantiële politieke rechten. Ze gebruikten deze rechten om systematisch de macht van de aristocratie in te perken door van de volksverzameling en de directe democratie die hierin vorm kreeg de hoogste politieke instanties te maken.² Voor Aristoteles waren de principes van democratie en economische rechtvaardigheid zo verweven dat hij de essentie van een democratische staat definieerde als 'heerschappij van de armen'. 'In democratieën', legde hij uit, 'hebben de armen meer soevereine macht dan de rijken'.³ Daarom namen pogingen van de rijken om hun sociale en economische macht te vergroten altijd de vorm aan van een strijd tegen democratie.

Ondanks de zeer grote verschillen in sociale en historische context zien we nu een soortgelijke strijd in Griekenland. Natuurlijk, de aristocratische landbezitters van de Oudheid zijn vervangen door een kapitalistische 'financiële aristocratie'.⁴ Maar eens te meer is de Griekse samenleving in ban van de strijd tussen democratie en schuldeisers.

Sinds het begin van de 'schulden crisis' – een crisis die volgde op de wereldwijde steun aan banken en de recessies die voortkwamen uit de financiële crash van 2008 – liggen de internationale financiële instituten op een ramkoers met democratie. Steeds opnieuw is de volkswil terzijde geschoven voor de belangen van banken. Neem bijvoorbeeld deze gebeurtenissen van begin november vorig jaar: op 3 november hakten leiders van de Europese Unie ongenadig in op de Griekse premier George Papandreou omdat hij een bezuinigingspakket onderwerp wil maken van een referendum. Aangezien het vertrouwen van de financiële markten geen volksraadpleging kon verdragen werd Papandreou gedwongen af te treden.⁵ Een week later werd Lucas Papademos, het voormalige hoofd van de Griekse nationale bank en voormalig vicepresident van de Europese Centrale Bank, maar nooit verkozen tot welk publieke ambt dan ook, de nieuwe Griekse premier.

Twee weken later werd in Italië een nieuwe premier aangesteld die al net zo min verkozen was; het voormalige Goldman Sachs bestuurslid Mario Monti. Als argument voor het terzijde schuiven van de grondregels van een liberale democratie verklaarde de president van het land dat 'in tijden van een marktcrisis Italië zich geen verkiezingen kan veroorloven'.⁶

Over verkiezingen gesproken, de Spanjaarden zaten midden in verkiezingstijd terwijl de Grieken en

Italianen niet verkozen premiers opgelegd kregen. Maar zoals een journalist scherpzinnig opmerkte toonde de bevolking er weinig interesse in. 'Dat bijna niemand geïnteresseerd is in de verkiezingen', stelde hij, 'komt omdat de verkiezingsuitslag als grotendeels irrelevant gezien wordt: de markt is de werkelijke heerser'.⁷

Sindsdien is steeds duidelijker geworden dat 'de markt koning is' en zelfs de meeste elementaire democratische principes afkalven. De aantasting van democratie was bijzonder duidelijk in de aanloop naar het laatste 'reddingsplan' voor Griekenland – een plan dat natuurlijk neerkwam op het redden van de Europese banken.⁸ Terwijl de Griekse regering de eigen bevolking veroordeelt tot armoede om de banken terug te betalen is de Europese Centrale Bank en het Internationaal Monetair Fonds tot openlijke kolonisatie van het land overgegaan. Het 'reddingsplan' verplicht Griekenland het betalen van de schuld grondwettelijk tot een prioriteit te maken. Een politiek document dat bedoeld was om de rechten van de bevolking te waarborgen wordt nu gebruikt om de rechten van banken voorrang te geven.

De 'leningen' aan Griekenland komen op speciale rekeningen die alleen gebruikt kunnen worden om betalingen te doen aan banken. Het is de Grieken expliciet verboden het geleende geld voor pensioenen of gezondheidszorg te gebruiken.

Buitenlandse schuldeisers krijgen het recht de goudreserves van de Griekse nationale bank in beslag te nemen. Een speciale missie van de Europese Unie zal 'uitgebreid en permanent' aanwezig zijn in Athene om toezicht te houden op het financiële en politieke beleid van de Griekse regering. Voor zover in een kapitalistische samenleving een schijn van democratie mogelijk is, is deze in Griekenland verdwenen. Instituten van verkozen vertegenwoordigers zijn weinig meer dan schaamlapjes voor de invloed van wereldwijd kapitaal. De Grieken zijn onderworpen aan een moderne vorm van schuldslavernij, de armen en arbeiders zullen moeten betalen om de schuld af te betalen lossen. Deel van het reddingsplan is bijvoorbeeld de verlaging van het minimumloon met 22 procent (nog meer voor jongeren); 150.000 banen in de publieke sector verdwijnen, pensioenen worden gekortwiek. Levensstandaarden, al gemiddeld met 30 procent afgenomen, worden met nog eens 15 procent naar beneden geduwd.

De Griekse economie, die al vijf jaar in recessie verkeert en met meer dan 20 procent is gekrompen, wordt verder de neerwaartse spiraal in geduwd. Naar verwachting zullen 60.000 middelgrote en kleine bedrijven ten onder gaan en in de private sector zal een kwart miljoen banen verdwijnen. De jeugdwerkloosheid zal boven de 50 procent komen.⁹ Daklozen en bedelaars zullen nog veel meer in aantal toenemen.

Niemand kan zeggen hoe lang deze situatie nog kan voortduren. Sinds het begin van de economische crisis in 2008-9 heeft Griekenland verschillende algemene stakingen, massale demonstraties en rellen gezien. De woede en frustratie kunnen tot een explosie leiden. Zoals een vakbondsactivist het uitdrukte: 'mensen hebben letterlijk honger en het aantal daklozen groeit dagelijks....lang zullen ze het niet meer pikken. Er komt een volksoptstand'.¹⁰ Om succesvol te zijn, moet zo'n opstand het oude verband tussen democratie en economische rechtvaardigheid duidelijk maken. Democratie moet nieuw leven krijgen als 'de heerschappij van de armen' – de armen als machtshebbers in volksverzamelingen. Een dergelijk radicaal democratische project moet de liberale kaders doorbreken, en de volkssoevereiniteit uitbreiden van de politieke naar de economische sfeer.

Liberaal kapitalistische democratie betekent, zo stelt Ellen Meiksins Wood vast, dat 'grote delen van ons dagelijks leven – op de werkvloer, in de distributie van arbeid en grondstoffen – niet aan democratische controle onderhevig zijn maar het domein zijn van de macht van bezit en markt'.¹¹ De machten van bezit en markt hebben getoond niet samen te gaan met werkelijke democratie. Voor radicaal links ligt de taak om de zaak van democratie opnieuw op te nemen en deze opnieuw te verbinden met de strijd tegen schuldslavernij. Dat betekent niet alleen leren van de grootste Atheense democratie, zoals C.L.R. James adviseerde.¹² Het betekent ook aandacht geven aan de

nieuwe vormen van democratie in algemene verzamelingen in recente bewegingen als Occupy Wall Street en in Egypte op het Tahrir plein.¹³ Dit betekent dat radicaal links onvoorwaardelijk voorstander moet zijn van de uitbouw van directe democratie als een onmisbaar deel van de bewegingen tegen afbraak en onrechtvaardigheid.

Noten:

1. Aristoteles, The Constitution of Athens. Het is onduidelijk of Aristoteles of een van zijn studenten deze tekst schreef.
 2. Zie W. G. Forrest, The Emergence of Greek Democracy, hoofdstuk. 6, en het monumentale werk van G.E.M. de Ste. Croix, The Class Struggle in the Ancient Greek World. Natuurlijk is het waar dat deze vorm van democratie ernstig beperkt werd door de uitsluiting van vrouwen en slaven.
 3. Aristoteles, The Politics, Book VI, hoofdstuk 2 .
 4. Zie voor het idee van een 'financiële aristocratie' in kapitalistische samenlevingen Karl Marx, "The Class Struggles in France, 1848 to 1850" in Marx, Surveys from Exile, 36-38.
 5. Niet dat Papandreou in de verste verte een vriend was van de Griekse arbeiders. Maar deze fanatieke voorstander van bezuinigingen wilde wel enige legitimiteit behouden.
 6. "Italy races to install Monti," Financial Times, 14 november, 2011.
 7. Stephen Burgen, "Protests pointed to new way forward," Guardian, 12 november, 2011
 8. Zie mijn artikel, "Follow the Money: Behind the European Debt Crisis Lie More Bank Bailouts," op <http://davidmcnally.org/?p=403>.
 9. Eric Reguly, "Second bailout hasn't stopped the Greek time bomb," Globe and Mail, 25 februari, 2012.
 10. Ilias Iliopoulos, geciteerd door Helena Smith, "Greece lies bankrupt, humiliated and ablaze: is cradle of democracy finished?" Guardian, 13 februari, 2012.
 11. Ellen Meiksins Wood, Democracy Against Capitalism, 234.
 12. C.L.R. James Every Cook Can Govern: A Study of Democracy in Ancient Greece (paragraaf, "Slavery and Women") te vinden op: <http://www.marxists.org/archive/james-clr/works/1956/06/every-cook.htm>.
 13. Zie mijn lezing, "Radical Democracy and Popular Power: Thinking About New Socialisms for the 21st Century," op: <http://vimeo.com/24952896>
- * David Mc Nally is actief in de Canadese New Socialist Group. Vertaling: redactie Grenzeloos.